

ΝΕΑ ΕΣΤΙΑ

ΔΙΕΥΘΥΝΤΑΙ:

ΓΡΗΓΟΡΙΟΣ ΞΕΝΟΠΟΥΛΟΣ — ΠΕΤΡΟΣ ΧΑΡΗΣ

ΤΟΜΟΣ ΔΕΚΑΤΟΣ ΤΕΤΑΡΤΟΣ

ΙΟΥΛΙΟΣ — ΔΕΚΕΜΒΡΙΟΣ

1933

ΙΩΑΝΝΗΣ Δ. ΚΟΛΛΑΡΟΣ & Σ^Α ΕΚΔΟΤΑΙ
ΒΙΒΛΙΟΠΩΛΕΙΟΝ ΤΗΣ «ΕΣΤΙΑΣ» ΟΔΟΣ ΣΤΑΔΙΟΥ 46^Α
ΑΘΗΝΑΙ

Ε.Γ. Δ. Τ. Κ. Ε. Π.
ΙΩΑΝΝΙΝΑ 2008

Ἀλλὰ ἐκτός τῆς ἱστορικῆς μαρτυρίας πού ἀδιάφραστα ἀποδεικνύει τὴν ὑπαρξί τοῦ ποιητοῦ Ὁμήρου, θὰ μπορούσε κανεὶς καὶ διαφορετικὰ ν' ἀποδείξει ὅτι τὰ ὁμηρικὰ ποιήματα δὲν εἶναι λαϊκὰ τραγούδια, ὅπως ὁ κ. Ἀνδριώτης πιστεύει. Καὶ πρῶτα-πρῶτα, ἡ ἐνιαία πνοὴ πού τὰ διέπει ἀπ' ἀρχῆς μέχρι τέλους, ὁ κρῖκος πού τὰ συγκρατεῖ καὶ τὰ παρουσιάζει ὡς ἓνα ἀδιάσπαστο σύνολο, μαρτυροῦν τὴν ὑπαρξί ἐνός ποιητοῦ καὶ πιστοποιοῦν ὅτι δὲν μπορεῖ νὰ εἶναι «λαϊκὰ τραγούδια». Ὑστερα, ἡ γλῶσσα τῶν ὁμηρικῶν ἐπῶν δὲν εἶναι λαϊκὴ, ὅπως νομίζει ὁ κ. Ἀνδριώτης, ἀλλὰ καθαρὰ λογοτεχνική, πού ἔφθασε σὲ τελειότητα καὶ ἀκμὴ ἀφοῦ πρῶτα τὴν χρησιμοποίησαν μετριοτέρου ποιηταὶ πού ἔγραψαν ἄλλα κατώτερα ποιητικὰ ἔργα, πού δυστυχῶς δὲν ἐσώθησαν ἀλλὰ πού ἡ ὑπαρξί τους εἶναι ἀναμφισβήτητη, γιατί ἦταν ἀδύνατο ἀ τὸ τὸ μηδὲν νὰ δημιουργηθῆ ἓνα ἀριστούργημα ὅπως εἶναι τὰ ὁμηρικὰ ἔπη. Ἐξ ἄλλου καὶ ὁ Ὁμηρος, στὴν ἀρχὴ τῆς Ὀδυσσεΐας, λέγει: «ὦ θεῖα, εἰπέ καὶ ἡμῖν» τὸ συνδετικὸν καὶ δηλώνει ὅτι ἡ θεὰ «εἶχεν εἶπει», δηλ. εἶχε ἐμπνεύσει καὶ ἄλλους πρὸ τοῦ Ὁμήρου ποιητάς.

Μὰ μιὰ πρόσεκτικὴ μελέτη τῶν ὁμηρικῶν ἐπῶν πείθει κάθε καλῆς πίστεως συζητητὴ ὅτι αὐτὰ εἶναι ἀδύνατον νὰ εἶναι λαϊκὰ τραγούδια. Θὰ μπορούσε μάλιστα κανεὶς νὰ πῆ ὅτι εἶναι τὸ ἄκρον ἀντίθετον τῶν δημοτικῶν τραγουδιῶν. Ἐχει λοιπὸν μεγάλο λάθος ὁ κ. Ἀνδριώτης ὅταν ὑποστηρίξῃ ὅτι «τὰ ὁμηρικὰ ἔπη εἶναι λαϊκὴ ποίηση, ἀντίθετα πρὸς τὴ λυρική ποίηση πού εἶναι γέννημα τῶν ἀρχοντικῶν κύκλων», γιατί καὶ τὰ ὁμηρικὰ ἔπη δὲν εἶνε παρὰ γέννημα τῶν «ἀρχοντικῶν κύκλων». Παντοῦ ὁ Ὁμηρος ὁμιλεῖ γιὰ ἀρχοντας καὶ γιὰ σπηπτούχους βασιλεῖς, καὶ παντοῦ τέτοιους ἐγκωμιάζει. Γιὰ τὸ λαὸ δὲν μιλεῖ παρὰ μονάχα ὅπου πρόκειται νὰ τοῦ δώτῃ συμβουλές, καὶ μάλιστα μὲ κάποια περιφρόνησι. Ὁ Ὀδυσσεύς, συναντήσας στὴ συνέλευσι τῶν Ἀχαιῶν τὸ Θεοσίτη, ἄνδρα τοῦ λαοῦ, νὰ παρεκτρέπεται καὶ νὰ μιλή μὲ αὐθάδεια, τὸν ἐπιπλήττει καὶ τὸν κτυπᾷ λέγων ὅτι οἱ ἄνθρωποι τοῦ ὄχλου δὲν ἔχουν γνώμη στὶς συσκέψεις καὶ τὸν πόλεμο (Ἰλ. Β. 200—205). Εἶναι λοιπὸν προφανές ὅτι τὰ ποιήματα αὐτὰ πού μιλοῦν μὲ τέτοια περιφρόνησι γιὰ τὸ λαὸ δὲν μπορεῖ νὰ εἶναι «λαϊκὰ τραγούδια».

Μὲ πολλὴν ἐκτίμησιν

Ἄστρος Κυνουρίας 18)10)33

Ι. Γ. ΚΑΚΑΒΟΥΛΙΑΣ

Ἡ ΚΙΝΗΣΙΣ ΤΩΝ ἸΔΕΩΝ

«Ὁὐ δυνάμεθα»

Ὁ πόλεμος, μὲ τὸ ἀσκέρι κοντὰ του τῶν ἠθικῶν καὶ τῶν ὑλικῶν καταστροφῶν, τριγυρίζει τὰ ἀνήσυχτα μυαλὰ τῶν Εὐρωταίων. Ὁδηγημένα ἀπὸ μιὰ χυδαία παραφροσύνη, ἀπὸ κοντόφθαλμους ὑπολογισμούς, τὰ κράτη βαδίζουν πρὸς τὴ μόνη διέξοδο πού τοὺς ὑποδεικνύει ἡ ἀνισόρροπη πολιτικὴ τους: πρὸς τὸν

πόλεμο. Ἡ ἱστορία μᾶς διδάσκει πὼς μόνο μὲ ὑποσχέσεις καὶ μὲ πολέμους ἐξωτερικοὺς κρατιοῦνται οἱ τυραννίδες· καὶ νὰ πού ἀρχίζουν κι ὅλας ν' ἀκούγονται οἱ θεωρητικοὶ ἐκπρόσωποι μιᾶς τυραννίδος καὶ νὰ διδάσκουν τὸν πόλεμο: «ὅλος ὁ κόσμος πρέπει νὰ καταλάβει πὼς ὁ πόλεμος δὲν παρουσιάζει τίποτε ἀνώμαλο, οὔτε τίποτε ἐγκληματικὸ, καὶ πὼς δὲν ἀποτελεῖ ἀμάρτημα πρὸς τὴν ἀνθρωπότητα. . . Ἡ νέα πολεμικὴ ἐπιστήμη πρέπει νὰ δημιουργήσει μιὰ ἀτράνταχτη πίστη στὴν ὑψηλὴ ἠθικὴ ἀξία καὶ τὴ βαθιὰ σημασία τοῦ πολέμου». Αὐτὰ γράφονται καὶ κηρύχονται μόλις δεκαπέντε χρόνια μετὰ τὸ τέλος ἐνός ἀθλίου πολέμου, πού ἔσπασε τὴν ἀνθρωπότητα δείχνοντας τὴ βαθιὰ τῆς ἠθικῆς σαπίλα.

Δὲν εἶναι κιὰ ἡ στιγμή νὰ διδάξουμε τὴν Εἰρήνην δὲν ἤρθε ἀκόμα ἡ στιγμή πού θὰ ἐπιβληθῆ μέσα στὴ συνείδηση τῶν λαῶν σὰν ὑπέρτατος νόμος ἠθικός· μὰ μπορούμε, τώρα περισσότερο παρὰ ποτέ, νὰ τὴν διεκδικήσουμε σὰν τὸ ὑπέρτατο ἠθικὸ ἀγαθόν. Ἐφ' ὅσον βρίσκονται σήμερα ἄνθρωποι — καὶ βρίσκονται σὲ ὅλα τὰ σημεῖα τοῦ κόσμου — πού ἔχουν ξεπεράσει τὴν ἔννοια τῆς ἐθνικῆς πατρίδος, πού ἔχουν ἀποκτήσει συνείδηση πανανθρώπινη, ἡ θέληση τῆς εἰρήνης ἀποτελεῖ κιὰ μιὰ πραγματικότητα ἐξ ἴσου ἰσχυρὴ καὶ ἐξ ἴσου σεβαστὴ μὲ τὴ θέληση τοῦ πολέμου. Εἶναι πολλοί, σήμερα, ἐκεῖνοι γιὰ τοὺς ὁποίους κάθε πόλεμος εἶναι ἐμφύλιος· ἄς ἀναλύσουμε σύντομα τὴν στάση αὐτὴν καὶ ἄς δοῦμε πρὸς στιγμὴν ἂν μπορεῖ νὰ χωρῆσει μέσα στὰ πλαίσια τοῦ σημερινοῦ κράτους, καὶ πὼς.

* *

Φυσικά, δὲ θὰ ἐξετάσω τοὺς χίλιους λόγους γιὰ τοὺς ὁποίους μπορεῖ νὰ γίνει κανεὶς ἀπόλεμος. Γιὰ τὴ μελέτη μας ἀρκεῖ νὰ τοὺς κατατάξουμε — μὲ ὅλες τὶς ἀσυνείδητες, διαβαθμίσεις πού ὑπάρχουν μετὰ τῶν δύο κατηγοριῶν — σὲ λόγους συμφέροντος καὶ σὲ λόγους συνειδήσεως.

Μιὰ παλαιότερη εἰρηνοφιλή τάση πάει νὰ ὑποτάξῃ τὴν εἰρήνην στὸ συμφέρον. Μοῦ δόθηκε ἀφορμὴ κι ἄλλοτε νὰ ὑποδείξω πόσο μιὰ τέτοια τάση εἶνε σφαλερὴ καὶ ἀνώφελη: γενικὰ, ἡ στάθμιση τοῦ συμφέροντος ἀποτελεῖ μιὰ στιγμιαία ὑποκειμενικὴ κρίση πού χίλιοι παράγοντες μποροῦν νὰ μεταβάλουν ἐκάστοτε· καὶ ὅπως ἀπέδειξε πρὸ ἐτῶν ὁ Ἰ. Μπεντά, ἓνας πόλεμος δὲν εἶνε κατ' ἀνάγκην ἀσύμφορος γιὰ τὸν νικητὴ. Καλύτερος σύμβουλος δὲν εἶναι ὁ φόβος: ὅλοι μας ξέρουμε πὼς συχνὰ οἱ βιαιότερες καὶ οἱ πιὸ ἀποτρόπαιες πράξεις ἔχουν κίνητρο τὸ φόβο· μιὰ «ἠρωϊκὴ» ἐξοδος καὶ μιὰ «ἀνανδρῆ» φυγὴ ἔχουν κάποτε κοινὴ αἰτία, τὸ φόβο. Γενικώτατα, τέλος, πρέπει νὰ ἀναλογισθοῦμε — καὶ τοῦτο ἀποτελεῖ οὐσιαστικὴ ἀδυναμία τοῦ ἱστορικοῦ ὕλισμου — πόσο ἐλάχιστες εἶναι οἱ πράξεις μας πού ἔχουν πρωταρχικὴ τους αἰτία τὸ συμφέρον· τὰ ἐννέα δέκατα τῶν καθημερινῶν μας ἀσχολιῶν εἶναι εἴτε ἄσχετα εἴτε ἀντίθετα πρὸς τὸ ὅπωςδήποτε νοούμενο συμφέρον μας: προηγουμέναι τοῦ κόσμου οἱ ἄσκοπες εἴτε οἱ ἐπικίνδυνες

ἐνέργειες, κινημένες ἀπὸ συνήθειες, ἀπὸ πόθους, ἀπὸ φθόνους κ.τ.λ. Μία εἰρήνη, στηριγμένη στὸ συμφέρον, θὰ ἦταν μιά εἰρήνη ἑτοιμη νὰ λυθῆι σὲ κάθε στιγμή, εἴτε ἀπὸ ἓνα ἄλλο συμφέρον ἀληθινὰ ἢ φανταστικά ὑπέρτερο, εἴτε ἀπὸ ἓνα πάθος. Στὴν κατηγορία αὐτὴ πρέπει νὰ μπεῖ καὶ ἡ εἰρήνη ἢ στηριγμένη στὸ φόβο τῶν κυρώσεων: ξέρουμε πὼς κανένα ἔγκλημα δὲν ἐξερριζώθηκε ὡς τώρα ἀπὸ τὸν κόσμο χάρις στὸ φόβο τῆς κυρώσεως· ἔχεις χίλιους τρόπους νὰ τὴν ἀψηφήσεις ἢ νὰ τὴν ξεφύγεις. (Στὸν τύπο τοῦτον πλησιάζει ἡ τωρινὴ εὐρωπαϊκὴ εἰρήνη).

Νομίζω λοιπὸν πὼς κανένα, κανενὸς εἶδους συμφέρον δὲ θὰ εἶχε τὴ δύναμιν ποτὲ νὰ σταματήσει τοὺς πολέμους. Μὰ ἀπὸ τὴν ἄλλη ὕχθη στέκεται ἡ συνείδηση, ἡ συνείδηση στὴ διπλὴ της σημασία. Μόνο ἀπὸ κείνην θὰ εἶχαμε κάτι νὰ περιμένουμε: γιὰ μὲν, τὸ ζήτημα τοῦ πολέμου εἶναι ἀποκλειστικὰ ζήτημα ἠθικόν. Λογικά, ξεκινώντας εἴτε ἀπολήγοντας στὸ συμφέρον, δὲν ὑπάρχει κανένα ἐπιχείρημα πού νὰ μπορεῖ νὰ πείσει πὼς ὁ πόλεμος ἀποτελεῖ καθ' ἑαυτὸν ἓνα σφάλμα· ἐνῶ ἡ συνείδηση τοῦ σημερινοῦ ἀνθρώπου, μόλις ἓνα σκαλί θὰ εἶχε ἀκόμη ν' ἀνεβῆι γιὰ νὰ φτάσει στὴν ἀντίληψη αὐτῆ. Καὶ πάλι τώρα ξαναπαίρνω τὴν πρότασή μου: Λογικά, ξεκινώντας εἴτε ἀπολήγοντες στὴ συνείδηση τῆς ἀκεραιότητος τοῦ ἀτόμου, εἶναι εὐκολώτατο νὰ καταδικάσεις κάθε εἶδος πολέμου: ὁ σεβασμὸς πρὸς τὴν ἀκεραιότητα τοῦ ἀτόμου, δίδαγμα τῆς κρατούσης ἠθικῆς, ὀφείλει νὰ ἀφοπλίζει αὐτόματα κάθε ἀνθρώπο.

(Μὰ βέβαια, ἡ ἀπλή αὐτῆ, ἐξωτερικὴ, λογικὴ διαπίστωση δὲν ἀρκεῖ γιὰ νὰ καταστήσει τοὺς ἀνθρώπους ἀπολέμους· ἐφ' ὅσον μένει ἔτσι, διατυπωμένη λογικά, ἐφ' ὅσον δὲν μεταφέρεται ἀπὸ τὸν κόσμον τοῦ συνειδητοῦ στὸν κόσμον τοῦ ἀσυνειδήτου, θὰ εἶναι ἀνῆμπορη νὰ μεταβάλλει τὴ ζωὴ τοῦ κόσμου. Ἐδῶ, χωρὶς νὰ τὸ θέλω, ἀνέλυσα ἓναν ἀπὸ τοὺς γνωστότερους ὀρισμοὺς τῆς ἀγωγῆς: ὑπάρχει μιά τέχνη πού ἔργο της εἶναι τοῦτο ἀκριβῶς: νὰ μεταφέρει τὸ συνειδητὸ στὸ ἀσυνειδητὸ· καὶ ἡ τέχνη αὐτὴ εἶναι ἡ ἀγωγή· αὐτῆς καὶ τῶν λειτουργῶν της, τοῦ γονιοῦ, τοῦ δασκάλου, τοῦ δημοσιογράφου—στὴν εὐρύτεναι ἔννοια— καθῆκον εἶναι νὰ καταστήσουν τοὺς ἀνθρώπους πρακτικὰ πλέον καὶ ὄχι μόνο θεωρητικὰ ἀπολέμους).

Στὴ θεωρία αὐτὴν, τοῦ καθολικοῦ ψυχικοῦ ἀφοπλισμοῦ, ἀντίκειται, φυσικά, ἡ γνωστὴ ὅσο καὶ ὑποπτη θεωρία τῶν δικαίων πολέμων. Κάποιος πού διαβάζει αὐτὴ τὴν ὥρα ἐπάνω ἀπὸ τὸν ὦμον μου, μὲ σταματᾷ: «Καλά, ἐσὺ ἀφοπλίσθηκες, μὰ ὁ γείτονάς σου ὀπλίζεται...» Θὰ εἶχα ἐδῶ πολλὰ πράγματα ν' ἀπαντήσω, μὰ δὲν εἶναι τῆς στιγμῆς, οὔτε τοῦ θέματος· π. χ. «εἰρήνην διώκετε» ἢ «ἡ ὑποταγὴ σήμερον δὲν μπορεῖ πιά νὰ ἔχει τὸ φοβερὸ περιεχόμενον πού εἶχε στὰ παλιὰ χρόνια» ἢ «σκλαβιά δὲν ὑπάρχει μόνο μὲ τὴν ὑποταγὴν σὲ ξενόγλωσσο ἀφέντη», ἢ «θύσασε τὴν ἔννοια τῆς πατρίδος στὴν ἔννοια τῆς ἀνθρωπότητος»· ἢ, ἂν ἐξακολουθεῖ τὸ ψιθύρισμα μὲ νέα ἐπιχειρήματα, μὲ δικολα-

βίες, μὲ παραπειστικά, κλείνεις ὀρθὰ κοφτὰ τὴν ἀκαιρὴ συζήτηση: «ὑπάρχει κάτι χειρότερον ἀπὸ τὴ δουλεία, ἢ ἁμαρτία».

* * *

Ἄδιάφορο. Δὲν πρόκειται νὰ κάνουμε ἐδῶ προπαγάνδα ἀντιπολεμικὴ, ἔργο ἄλλου τόπου καὶ ἄλλης στιγμῆς, καθὼς ἔλεγα στὴν ἀρχή. Μᾶς ἔφτανε, γιὰ τὸ σκοπὸ τοῦ σημερινοῦ σημειώματος, νὰ δοῦμε πόσο εὐκόλα, ἀπὸ τὸ στοιχειώδη σεβασμὸ πρὸς τὴν ἀτομικότητα τοῦ συνανθρώπου του, φτάνει κανεὶς στὸν ψυχικὸ ἀφοπλισμὸ. Ἡδὴ μᾶς μένει, ἀφοῦ βεβαιωθήκαμε γιὰ τὴν ὑπαρξὴ τέτοιων ἀπολέμων καὶ ἀφοῦ ἀκόμη βεβαιωθήκαμε πὼς τὰ ἐπιχειρήματά τους εἶναι ἐντελῶς σύμφωνα μὲ τὴν ἐπίσημη καὶ διδασκομένη ἠθικὴ τοῦ καιροῦ μας, ἤδη μᾶς μένει νὰ δοῦμε ἂν ὑπάρχει τρόπος οἱ ἀπαιτήσεις τους, σεβαστὲς στὴ θεωρία, νὰ συμβιβασθοῦν μὲ τίς ἀπαιτήσεις τῶν κρατῶν.

Τέτοιες λύσεις προτάθηκαν πολλές· ὅμως, ἀπ' ὅλες, μία κινεῖ περισσότερον τὸ ἐνδιαφέρον μου: θὰ ὑπῆρχε τρόπος γιὰ κείνους πού τὸ δηλώνουν, ἢ στρατιωτικὴ θητεία στὸν καιρὸ τῆς εἰρήνης, ἢ στρατιωτικὴ ὑπηρεσία στὸν καιρὸ τοῦ πολέμου, νὰ ἐξαγοράζεται μὲ αἰσθητὰ πὸ μακροχρόνια πολιτικὴ ὑπηρεσία, ἔτσι πού νὰ μὴν ὑπάρχει φόβος νὰ εἶναι τῶν τεμπέληδων καταφύγιον. Θὰ ὑπῆρχαν ἀκόμη καὶ ἄλλοι τρόποι πολλοί.

Ἐκεῖνο πού προέχει, εἶναι νὰ δοθεῖ, καὶ τὸ ταχύτερον, μιά νομοθετικὴ ἐξασφάλιση γιὰ κείνους πού συνεπείς μὲ ὅσα τοὺς ἐδίδαξε στὸ σχολεῖο ἢ πολιτεία, ἀρνοῦνται νὰ σηκώσουν ὄπλο ἐναντίον τοῦ συνανθρώπου τους.

Ἐπὶ τῆς ἐπανάστασης, ἢ Ἐπανάστασης, ἢ βία πού ὑπόσχεται τὴν κατάλυση τῆς βίας. Δὲν τὴν πιστεύω. Οἱ θεωρίαι ἐπάνω στις ὁποῖες θέλησαν νὰ στηριχθοῦν οἱ ὑποσχέσεις της, δὲν εἶναι πειστικὲς, οὔτε παρέχουν τὴν παραμικρότερην ἐγγύησιν· ἐνῶ, ἀντίθετα, ξέρουμε ὅλοι ἀπὸ τὴν ἱστορία καὶ τὴν ἐμπειρία μας τὴν ἐσωτερικὴν, πόσο λαμπρὰ καλλιεργεῖται μέσα στὴ βία ἢ βία. Μὰ καὶ ἂν ἀκόμη ἦταν βολετὸ νὰ κρατήσῃ μετὰ τὴν ὑπόσχεσίν της, πάλι γιὰ τὴν ἀπόλεμη συνείδηση, ἢ πρόσκλησίν της θὰ πηγαινεν χαμένη· στὸ χέρι πού προτείνει τὸ ὄπλο, στὸ ὁποῖο οὐδέποτε χέρι, μὰ μόνον ἀπάντησιν ἔχει νὰ δώσει ἢ ἀπόλεμη συνείδηση, τὴν ἀπάντησιν τῶν Ἀποστόλων:— «Οὐ δυνάμεθα».

Κ. Θ. ΔΥΜΑΡΑΣ

ΤΟ ΘΕΑΤΡΟΝ

Ἐναρξὴ τῆς χειμερινῆς περιόδου

Ἐθνικὸν Θέατρον: Μολιέρου, «Ὁ Ἀρχοντοχωριάτης», τετραπρακτὴ κωμωδία. — Θέατρον, θιάσος Κοτοπούλη: Μπιραμπύ, «Ἀδερφή μου πολυτελείας», τρίπρακτὴ κομεντί.

Τὸ Ἐθνικὸ Θέατρο μὲ τὴν πρώτη φετινὴν του παράστασιν ξεπέρασε—γιὰ πρώτη φορὰ—τὸ στάδιο τῆς προσπάθειας. Παρουσίασε ἓνα καλλι-